

Qadınların ictimai mövqeyi quranda

Aynur Əzimova¹

Absrtakt

Müasir dövrdə aparılan geniş mədəni-maariflənmə işlərinə baxmayaraq, hələ də qadın, eləcə də kişinin hüquq və məsuliyyətləri düzgün və aydın şəkildə açıqlanmamışdır. Bunun başlıca səbəbi kimi bəşəriyyətin düçar olduğu və bu vaxta qədər öz həllini tapmamış bir sıra problemlər, o cümlədən, qadın-kişi münasibətlərinin həddlərinin müəyyənləşdirilməməsi, psixoloji problemlər, təcavüzkarlıqlar və s. hesab oluna bilər. Uzun illər boyu Avropa və Amerika ictimaiyyətində qadınların təbii hüquqları tapdalanmış, bunun ardınca isə onları “qadınlara dəyər və azadlıq vermək” adı altında heç bir çərçivəyə sığmayan cinsi münasibətlərə sövq etdirmişlər.

Əziz İslam Peyğəmbəri (s. ə. s) qızı Fatimeyi-Zəhranın (s. ə) əllərindən öpürdü. Əsla bunu duyğulardan irəli gələn bir hərəkət kimi dəyərləndirməyin. Xanım Fatimeyi-Zəhra (s .ə) kamil bir insan olduğu üçün o Həzrət (s. ə. s) ona belə ehtiram göstərir. İslamda qadının dəyəri onun mənəvi yüksəlişi və kamilliyi ilə ölçülür. Məhz bu səbəbdən, qadınların ictimai məsuliyyətləri və elmi tərəqqisi də bu istiqamətdə olmalıdır.

Açar kəlmələr: Quran, Qadın, Dəyər, Cəmiyyət

1 - İslam Araşdırmaları fakültəsinin məzunu, İslam Araşdırmaları institutu, Əl-Mustafa Beynəlxalq Virtual Universiteti, Qum, İran.

Qurani Kərimdə qadın hüquq subyekti kimi

Qurani Kərimdə qadınların sosial vəziyyəti iki aspektdə dəyərləndirilmişdir:

1. İslamdan öncəki dövrdə qadın; 2. İslamda qadın. Burada qadınların hüquq və vəzifələri, eyni zamanda kişinin qadın qarşısında daşdığı vəzifələrə yer verilmişdir. Bir növ mövcud olan bu hüquq və vəzifələr sinallaqmatik xarakter daşıyır. İslam hüququnun tətbiqində yaranan problemləri daha dəqiq həll etmək üçün bu hüquq münasibətlərinin subyekti olan qadınların sahib olduğu hüquqların nəzərdən keçirilməsi zəruridir.

1. Yaşamaq hüququ – İslamın bərqərar olması doğulan qız uşaqlarını öldürmək adətini zamanla sıradan çıxardı. Kiçik qızların yaşamaq hüququ onların təbii hüquqlarından biri olub, Quranda öz əksini müxtəlif formalarda tapmışdır: “ O, istədiyini yaradır, istədiyinə ancaq qız, istədiyinə də ancaq oğlan verir.”¹

2. Cəmiyyətdə iştirak etmək hüququ – İslamdan öncə bəzi qadınların cəmiyyətdə mövqeləri var idi, lakin bu sadəcə varlı və əsilzadə nəslinə mənsub olanlara aid idi. Bu cür qadınlardan biri Məhəmməd Peyğəmbərin (s. ə. s.) birinci həyat yoldaşı Xədicə xanım idi ki, o, Məkkədə qadınlardan və bəzi kişilərdən üstün mövqeyə malik idi.

İslam yarandıqdan sonra isə təbəqəsindən asılı olmayaraq, bütün qadınlara bu hüquq tanındı. Məhəmməd Peyğəmbərə (s. ə. s.) beyət edən qadınlar özlərinə ictimai sferada yer tapdılar. Bəziləri bu sahədə xeyli aktiv olmuş, bəziləri isə kişilərdən geri qalmayan tərzdə islahatçı tədbirlər həyata keçirmişdir.

3. Ayrı-seçkiliyə məruz qalmamaq hüququ – Bir qayda olaraq həm qadınlar arasında bərabərliyi, həm də qadın və kişi arasındakı bərabərliyi özündə əks etdirir. Kimliyindən,

1. Şura surəsi, ayə 49

statusundan və mövqeyindən asılı olmayaraq bütün qadınlara eyni dərəcədə hüquqların tanınması belə sübut olunmuşdur:

“... Allah yanında ən hörmətli olanınız Allahdan ən çox qorxanınızdır (pis əməllərdən ən çox çəkinəninizdir)...”¹

İslam üçün qadın və yaxud kişi olmaq yox, önəmli olan yaxşı və təmiz bir insan ola bilməkdir. Əgər ki, İslam hüququ kişilərin mənafeyinə xitab edən bir sistem olsaydı, Qurani Kərimdə “Kişilər” adlanan bir surəyə rast gələrdik. Lakin sonuncu səmavi din kişilərdən çox qadınların qorunmasına, onların qiymətli tutulmasına önəm göstərdiyi üçün Nisə, yəni “Qadınlar” adlanan surədə qadınların mövqeyini tənzimləyir.

4. Seçmək və seçilmək hüququ – Quranda belə qeyd olunur: “Ey Peyğəmbər! Mömin qadınlar Allaha heç bir şərik qoşmayacaqlarına, oğurluq və zina etməyəcəklərinə, uşaqlarını öldürməyəcəklərinə, əlləri ilə ayaqları arasından olanı yalanla ört-basdır etməyəcəklərinə (ərlərindən olmayan uşaqlarını onlara isnad etməyəcəklərinə) və heç bir yaxşı işdə sənə qarşı çıxmayacaqlarına dair sənə beyət etmək üçün yanına gəldikləri zaman onların beyətini qəbul et və Allahdan onlar üçün bağışlanma dilə. Həqiqətən, Allah Bağışlayandır, Rəhmlidir.”² Beyət etmək qadınların azad bir şəkildə öz rəhbərlərini seçməsi anlamına gəlir və bu hüquq İslamın bərqərar olduğu ilk dövrlərdə meydana gəlmişdir.

Quranda qeyd olunur ki, kişi və qadınlara hər bir işdə məsuliyyət eyni dərəcədə verilir. Nisa surəsi 58-ci ayədə göstərilir: “Həqiqətən, Allah sizə əmanətləri sahiblərinə qaytarmanızı və insanlar arasında hökm verərkən ədalətlə

1. Hucurat surəsi, ayə 13

2. Mumtəhənə surəsi, ayə 12

hökm vermənizi əmr edir. Allahın sizə verdiyi bu öyüd-nəsihət necə də gözəldir! Şübhəsiz ki, Allah Eşidəndir, Görəndir.”

5. Təhsil hüququ – Qurani Kərimdə Ələq surəsinin birinci ayəsinin “Oxu!” deyə başlamasının mənası ondadır ki, Allah hər bir cins üçün elmi və öyrənməyi vacib bilmişdir. Qadınlar İslamın gəlişi ilə oxu və yazı qaydalarını öyrənmiş və öyrətməyə başlamışlar.

6. İqtisadi müstəqillik hüququ – Qadın öz ixtiyarında olan irsdən, özünə aid olan maldan istədiyi kimi istifadə edə bilər.¹

7. Xərclərini tələb etmək hüququ – Qadının bu hüququ kişilərin vəzifəsi olaraq formalaşmışdır. Yəni kişi öz qadının bütün xərclərini (yemək, içmək, geyim və s.) ödəməlidir. Kişi imkanlı olduğu halda qadının xərclərini təmin etsə, qadının istədiyi vasitələrlə ərindən ehtiyaclarını ödəməyi tələb etmək hüququ var. Buna nail olmadıqda, məhkəməyə müraciət edə bilər.² Bu, məhkəmə müdafiəsi hüququnu ortaya çıxarır.

8. Nikahda sərbəstlik hüququ – İslamda qadının izdivacı öz əlindədir, bu məsələdə hər hansı bir məcburiyyət yolverilməzdir.³ Əgər nikah əqdində qarşılıqlı razılıq olmazsa, İslam baxımından bu müqavilə etibarlı hesab olunmur.

9. Miras hüququ – Bu hüquq Nisa surəsində öz əksini dəqiq qaydada tapmışdır. Surədə qeyd olunur ki, bir oğlan övladının payı iki qız övladının payına bərabərdir⁴. Bu, ailənin strukturu ilə bağlıdır və İslamda maddi məsələlər üzrə məsuliyyət kişiyə verilmiş bir öhdəlikdir. Ona görə də, bu qayda qadınlara qarşı ayrı-seçkilik nəzərdə tutmur.

1. Əbdürrəhman Yusifpur, “İslam dinində qadın məsələsi”, səh. 12

2. Əbdürrəhman Yusifpur, “İslam dinində qadın məsələsi”, səh. 13

3. Əbdürrəhman Yusifpur, “İslam dinində qadın məsələsi”, səh. 16

4. Nisə surəsi, ayə 11-12.

10. Eyni haqq və cəzanın verilməsi¹ - Təqsirli olan hər bir şəxsə müdafiə, səmimi peşmançılıq qaydasında təqsirini etiraf etmək hüququ və törətdiyi əmələ görə məsuliyyət prinsipi nəzərə alınmaqla cəza tədbirləri tətbiq olunur:

“Allaha və Peyğəmbərinə qarşı vuruşanların, yer üzündə fitnə-fəsad salmağa çalışanların cəzası ancaq öldürülmək, çarmıxa çəkilmək, ya da əl-ayaqlarının çarpazvari (sağ əllərilə sol ayaqlarını) kəsilməsi, yaxud da yaşadıkları yerdən sürgün olunmalıdırlar. Bu (cəza) onlar üçün dünyada bir rüsvayçılıqdır. Axirətdə isə onları böyük bir əzab gözləyir. Sizin əlinizə keçməmişdən əvvəl tövbə edənlər müstəsna. Bilin ki, Allah bağışlayandır, rəhm edəndir!”²

İslam dini baxımından qadının dəyəri

Vaxtilə Roma imperiyasına hakim ideologiya bu gün Qərb mədəniyyətinin əsasını təşkil edir. Qadını hədsiz dərəcədə alçaltdığına görə biz bu ideologiyı ittiham edirik. Baxın, Qərb dünyasının qadına verdiyi dəyər, əslində, bəşərin ən aşağı təbii istəyi olan cinsi meyillərin təmini istiqamətindədir.

Bu gün dünyada həllolunmaz bir problemə çevrilən ailə məsələsi qadınların məsuliyyət və vəzifələrinin onlara lazımi şəkildə tanıtılmaması, qadın-kişi münasibətlərinin həddlərinin müəyyən edilməməsi, eləcə də bu iki cinsin səciyyəvi xüsusiyyətlərinin düzgün şəkildə tanınmamasından irəli gəlir. Bu problemin həllində isə bizə ən doğru yolu göstərən ilahi vəhy və göstərişlərdir. Quran öyüd-nəsihətlə yanaşı, qadınların mənəvi yüksəlişini təmin etmək məqsədilə onlara nümunəvi və ideal qadın simaları da təqdim edir.

1. Filologiya elmləri doktoru Lalə Mönsüмова, “İslamda Qadının Statusu”. 2 (10) “Dövlət və Din” İctimai fikir toplusu, 110, 115, (2009).

2. Əl-Maidə surəsi, ayə 33-34.

Bizim cəmiyyətdə İslami dəyərlər dirçəlməlidir. Məsələn, qadınların hicabı İslami dəyərlərdən biridir. Bizim hicab məsələsi üzərində bu qədər ciddi surətdə dayanmamızın səbəbi odur ki, qadınlar yalnız və yalnız hicablarına riayət etməklə kamilliyin ən uca mərtəbələrinə yetişə və azgınlıq təhlükələrindən amanda qala bilərlər.

Qadınlar bilsinlər ki, hicaba riayət etmək yüksək mənəvi və elmi məqamlara çatmaqda onlara yardım edir. Qadının hicab məsələsi əsla qərbin mədəni təzyiqlərinə məruz qalmamalı və müsəlman qadınlar yad mədəniyyətlərin təsiri altına düşməməlidirlər. Əlbəttə, təkə çadra hicablı geyim sayılır. Lakin çadra bizim üçün ən kamil və milli hicablı geyim tərzidir. Hicab müsəlman qadınların siyasi, ictimai və mədəni sahələrdə fəaliyyəti ilə ziddiyyət təşkil etmir.

Qadınlar elmin müxtəlif sahələrində öz istedadlarını çiçəkləndirməlidirlər. Onlar savadlanmalı və yüksək elmi dərəcələrə nail olmaq üçün səy göstərməlidirlər. Qadınların əxlaqsızlığa sürüklənməsi isə onların savadlanmasına əngəl olan ən başlıca amildir.

Ailə bütöv bir cəmiyyəti təşkil edən kiçik cəmiyyətlərdir. Qadın bu kiçik cəmiyyətin əsas sütununu təşkil edir və onun aparıcı qüvvələrindən sayılır. Ailə mühiti istedadların çiçəklənməsi üçün əlverişli bir mühitdir və belə bir mühitdə qadın ixtisasından asılı olmayaraq, öz evdarlıq vəzifələrinin öhdəsindən layiqincə gəlməlidir. ¹

1. Ali Rəhbər Ayətullah Xameneyinin “Qadınların ictimai-mədəni birliyi” təşkilatının üzvləri və “islami hicab” qurultayının iştirakçıları ilə görüşündə söylədiyi nitqdən bir parça – 4/10/1370 hicri-şəmsi ili.

Qadınlar Allahın əmanətidir

Qadınlar Uca Allahın bizə əmanətidir. Buna görə bu əmanəti qorumaq və himayə etmək vəzifəsi də kişinin borcudur. Əziz Peyğəmbərimiz (s. ə. s) Vida Xütbəsində “Qadınlar sizə Allahın bir əmanətidir” buyuraraq bizə yüklənən məsuliyyəti bir daha xatırlatmışdır.

İslamiyyət ana olduğuna görə qadına ən yüksək və çox möhtərəm bir məqam qazandırmışdır. Tarixin fərqli dövrlərində zillət və həqarət içində yaşayan qadın layiq olduğu ən yüksək şərəfi İslam dini gəldikdən sonra qazanmışdır. İslamiyyət gəlmədən əvvəl qadınların vəziyyətinə nəzər salırıqsa, görürük ki, istər Ərəbistanda, istərsə də digər başqa ölkələrdə qadınların vəziyyəti çox ağır idi. Qadına insan gözü ilə baxılmaz, öz hüquqlarından məhrum, heç bir haqqa sahib olmayan dəyərsiz bir əşya kimi tanınır, kişinin şəhvetinə məhkum bir əsir, adi bir xidmətçi kimi qiymətləndirilir və bütün günahların başı hesab olunurdu. İslamiyyətdən əvvəl qadın o qədər dəyərsiz sayılırdı ki, hətta ölən ərinin mülkü arasında bir miras əşyası kimi bölünürdü. Qadınla öncə atasının, evləndikdən sonra ərinin, əri öldükdən sonra da oğlunun əsiri kimi rəftar edilirdi. Qız uşaqları vəhşicəsinə diridir torpağa basdırılır, qız övladı olanlar bunu özünə bir rəzillik sayırdı. İranda və Zərdüştlükdə qadın o qədər alçaldılmışdı ki, hətta ana və bacı ilə evlənmək kimi iyrənc əxlaqsızlığa icazə verilmişdi. Bir çox başqa ölkələrdə və millətlərdə də qadın eyni haqsızlıqlara məruz qalmışdı. Bir sözlə qadın kişinin malı hesab olunur və onun üzərində istədiyi ixtiyara sahib idi.

Bu gün isə qadın haqları dırnaqarası qorunduğu halda, yenə də qadınlar istismar edilməkdə, maşın, sabun, şampun, dərman və s. kimi əşyaların tanıtılmasında açıq-saçıqlıqla reklam

vasitəsi kimi istifadə olunmaqdadırlar. “İslam qadını əzir” deyərək dinimizə iftira atan Avropa və avropasayağı düşünən insanlar cavab versin! Bəs bunun harası qadın haqqıdır?! Bəs bu necə qadın haqqını qormaqlardır?!

Qadına ən layiq olduğu yeri və dəyəri yalnız İslam dini vermişdir. İslam dini qadının cəmiyyətdəki yerini çox gözəl və layiqli bir şəkildə təyin edib, çirkinliklərdən qurtararaq aşağılardan yüksəklərə qaldırmışdır. Həzrət Peyğəmbər “Cənnət anaların ayaqları altındadır” buyuraraq qadına verilən ən böyük qiyməti və mərtəbəni dilə gətirmişdir. Qadın insanı dünyaya gətirən və yetişdirən möhtərəm bir varlıqdır. İslamda qadın ərinin həyat yoldaşı, onun hüzur qaynağı və dayağıdır. İslam nəzərində qadın şəfqət, mərhəmət, hörmət duyulmalı olan və nəzakət tələb edən nəcib və təmiz bir varlıqdır. Peyğəmbərimiz (s. ə. s) qadınların incə, zərif və kübar varlıqlar olduqlarına işarə edərək onların heç vaxt incidilməməsini və qırılmamasını şiddətlə tövsiyə etmişdir: “Sizin ən xeyirliniz qadınlara qarşı ən yaxşı və nəzakətli davranmanızdır”. Qadına qarşı kobud davranmaq, əziyyət etmək, haqqını tapdamaq müsəlmana yaraşmaz.

Qadın vəfanın, fədakarlığın, cömərdliyin, qarşılıqsız əsirgəmək¹ və sevməyin simvoludur. Bugünün qadını sabah bir anadır. Ona görə uca dinimiz qadına və ana sevgisinə xüsusi bir yer verərək, cənnəti anaların ayaqları altına sərmiş, vaxtında qılınan namazdan sonra ən gözəl işin anaya yaxşılıq etmək olduğunu, Allahın rızasını qazanmağın, cənnətə qovuşmağın ən rahat yolunun anaya xidmətdən və ananı lazımınca sevməkdən ibarət olduğunu bildirmişdir. İslamiyyət qadını qorumaq məqsədilə əgər evlidirsə əri, evli deyilsə atasının ona baxmaq və ehtiyaclarını təmin etmək məsuliyyətini yükləmişdir.

1. Burada: Rəhmi gəlib qorumaq, saxlamaq, hifz etmək, himayə etmək.

İslam inancında qadınlar ilin sadəcə bir günündə sevilib, digər zamanlarda ehmal ediləcək varlıqlar deyil. Qadın ilin hər günü, ömür boyu qorunmağa, sevgiyə, hörmətə, himayə edilməyə, hədiyyə alınmağa və xidmət göstərilməyə layiq ən incə və zərif varlıqdır. Qadınlar və analar baş tacıdır. Dinimiz qız uşaqlarının gələcəyin anaları olmaları yönündən onlara qarşı davranışlarımız və onların tərbiyələri üzərində ciddi bir həssaslıqla durmuşdur. Qız uşaqlarını böyüdüb gözəl şəkildə tərbiyə edənə cənnət, həm də cənnətdə ən gözəl məqam; Peyğəmbərimizə qonşu olma məqamı vəd edilmişdir. Dinimizin qadına verdiyi yüksək qiyməti yenə Peyğəmbərimizin bu hədisi-şərfi ilə daha aydın görürük. Buyrulur ki: “Möminlərin iman yönündən ən kamilləri əxlaqca ən gözəl olanlarıdır. Sizin ən xeyirliniz qadınlarına qarşı ən yaxşı və nəzakətli davrananlarınızdır.” “Qadınlar xüsusunda Allahdan çəkinin. Çünki onlar sizə Allahın bir əmanəti olaraq verilmişdir.” “Qadınlar haqqında bir-birinizə xeyir tövsiyə edin.”

Uca Rəbbimiz Qurani-Kərimdə buyurur: “...Onlar sizin üçün bir libas, siz də onlar üçün bir libassınız...”¹

“... (Kişilərin) qadınlar üzərində (şəriətə) müvafiq haqları olduğu kimi onların da (kişilər üzərində) haqları vardır. ...”²

Həqiqi səadətə şübhəsiz ki, ancaq və ancaq Allah və Rəsulunun əmr və tövsiyələrinə tabe olmaqla qovuşmaq mümkündür. Analarını, həyat yoldaşlarını layiqi ilə sevənlər, onları hər gün və hər zaman xatırlayıb, anaların xeyir-dualarını

1. Əl-Bəqərə surəsi, ayə: 187

2. Əl-Bəqərə surəsi, ayə: 228

alıb, dünya və axirət xoşbəxtliyinə nail olanlar nə xoşbəxtdirlər?!¹

Ailə məsələlərində kişinin hakim olması haqda Quranda belə buyurulmuşdur: "... kişilər qadınlar üzərində himayəçidirlər."²

Amma ayənin həqiqi mənası bu deyil ki, kişilər qadınların üzərində hakimdirlər və hər nə istəsələr edə bilərlər. Əksinə təfsirçilərin və lüğətşünasların nəzərlərinə əsasən "qivam" kəlməsinin mənası başçı, ailənin işinə yardımçı və bu kimi sinonimlərdir. Amma əgər ailəyə kiçik bir dövlət kimi baxsaq və onu kiçik bir ictimaiyyət kimi qiymətləndirsək, təbii ki, bu kiçik dövlətə böyük bir dövlət kimi başçı və arxalana biləcəyi kimsə lazımdır. Bu başçılıq hər tərəfdən bu ağır məsuliyyətə qabiliyyəti və gücü çatan bir nəfərə həvalə edilməlidir. Təbii ki, bu işin öhdəsindən hər cəhətdə qadıncı qüdrətli olan kişi gələ bilər, çünki:

1- Kişi çətinliklər müqabilində dözümlü və səbirli, qadın isə atıfəli (emosional xüsusiyyətə malik), hissiyyətə qapılan incə və kövrək bir məxluqdur.

2- Həmçinin fiziki cəhətdən də qadın kişidən olduqca zəif və incədir.

3- Bundan əlavə ailənin gəliri və mənfəəti, habelə gündəlik tələbatı kişinin öhdəsində olduğu üçün başçılıq da onun əsas məsuliyyətlərindən biridir.

Qurani- Kərimin nəzərində kişinin ailədə olan hakimliyi və başçılığı yalnız Allahın razılığı, icazəsi və ədaləti çərçivəsində olmalıdır. Amma məqam baxımından yalnız iman və təqva sahibləri Allah-Taalanın hüzurunda fəzilətlidirlər. Yəni insanların üstünlüyü onların hansı cinsdən olmasında deyil, əksinə onların nə qədər təqvalı olmasındadır. Qurani-Kərimin

1. İrfan Jurnalı, n. 2. səh. 34

2. Ən-Nisa surəsi, ayə: 34

nəzərində kişinin ailədə olan başçılığı və hakimiyyəti ona heç bir üstünlük vermir. Yəni kişinin bu işi heç də onun uca məqam sahibi olmasını çatdırmır. Yuxarıda qeyd etdiyimiz ayədən də kimsə üstünlük və hakimlik başa düşürsə, məlumdur ki, ayədə olan "qivam" kəlməsini düzgün təfsir edə və mənalandıra bilməmişdir. Mövzunun əsl mətləblərini araşdırmazdan öncə, (qəvvamiyyət sözünün mənasına) qadının İslam dinində hansı məqam və şəxsiyyətə malik olmasını araşdırmağı vacib bildik.

1) Qadın evin əsas təməli kimi:

Məlumdur ki, qadın ailənin əsasını təşkil edən iki nəfərdən biri olmaqla yanaşı dünya ictimaiyyətinin də (demək olar ki,) yarından çoxunu təşkil edən bir varlıqdır. Əgər tarixin səhifələrinə baxsaq qadına qarşı bir çox amansız məhkəmələrin şahidi olarıq. Yəni tarix boyunca qadın ictimai səhnələrdən təcrid edilmiş və bir sıra məhrumiyyətlərə məruz qalmışdır. Düzdür ki, bəzi vaxtlar müxtəlif ölkələrdə və ya tayfalarda qadına azadlıq verilmişdir. Amma onların zəif məxluq olduqları üçün daim zülmə məruz qalmaları inkar olunmazdır. Məsələn: Qadınların cahil ərəb tayfalarında qul kimi işlədilməsi, qız uşaqlarının diri- diri basdırılması, öldürülməsi, bazarlarda satılması və sair kimi misallar göstərmək olar.¹ Bütün bu saydıqlarımız qadının tarix səhifələrində olan acı xatirələridir. Həmçinin qadınlara qarşı olan radikal fikirli kişiləri və ailədə qolunun gücündən istifadə edən ailə başçılarını bu gün də ictimai səhnələrdə müşahidə edirik.

Sadəcə bu bir neçə misalı burada qeyd etməklə İslam dininin qadına qarşı olan hüsnü- rəğbətini açıqlamaq istəyirik.

1. Quranda Pəjuheşlər, səh. 25-26, yay. Bahar, 1380

2) Ərəb yarımadasında İslam günəşinin doğması İslam dünyasında qadının qədir- qiymətini bəyan etdi.

Böyük İslam dininin, Peyğəmbər sünnətinin və Əhli- beytin təlimlərində qadın öz məqamını, həmçinin ictimai şəxsiyyətini tapdı. Mərhum Ayətullah Xomeyni bu barədə deyir: "İslam dini kişinin və qadının inkişafı üçün çalışır. İslam dini gəldikdən sonra qadına nə qədər xidmət etdiyini Allah bilir. İslam dini təlimlərində qadına verilən hüquq və xidmət kişiyyə olunmayıb."¹ İslam dini qadınları kişilərin müqabilində bərabər qərar verməklə onların hüququnu ucaltdı. Amma bir sıra əhkam məsələləri vardır ki, onların bəzisi kişilərə və bəzisi də qadınlara aiddir. Bu o demək deyil ki, İslam dini qadınla kişinin arasında fərq qoyur.²

3) Birlikdə yaradılış:

Qurani-Kərimin bəyanına əsasən, qadın və kişi insan olaraq iki dəstəyə ayrılırsalar da, onların insanlıqda və fəzilətdə heç bir fərqləri yoxdur. Qurani- Kərim bu barədə buyurur:

“Allah sizi tək bir nəfərdən yaratdı. Sonra onun özündə həmtayını yaratdı...”³

4) Eyni zamanda qadınla kişinin ağıl və dərrakə baxımından da heç bir fərqləri yoxdur:

“ Sizi tək bir candan xəlq edən, ünsiyyət bağlayıb rahatlıq tapsın deyə ondan onun zövcəsini yaradan Odur...”⁴

"De! O elə bir kəsdir ki, sizi yaradıb və sizə göz, qulaq və qəlb verib."⁵

1. Nur səhifəsi, c. 3, səh. 82

2. Nur səhifəsi, c. 3, səh. 82

3. Zümər surəsi, ayə 6

4. Əraf surəsi, ayə189

5. Əl-Mülk surəsi, ayə 23

Təfsirçilər və alimlər yuxarıdakı ayəni belə təfsir edirlər ki, "ayənin əsil mənası bunu çatdırır ki, insan başqa yaranmışlardan ağıl və təfəkkür baxımından üstündür."¹

5) Ailə həyatında qadınla kişinin eyni hüquqa malik olmaları: Qurani-Kərimin bəyanına əsasən qadına ailə həyatında verilmiş hüquq kişinin xeyri üçündür. Baxmayaraq ki, bəzi məsələlərdə az da olsa fərq nəzərə çarpır. Misal üçün: Nəfəqə² (qadının və uşaqların gündəlik təminatı) kişinin öhdəsindədir və ya qadının yaşaması üçün yeri kişi hazırlamalıdır və sair. Qurani-Kərim bu barədə buyurur: "Şəriət qanunlarına əsasən kişilərin qadınlar üzərində hüquqları olduğu kimi, qadınların da kişilərin üzərində hüquqları vardır."³

Təfsirçilərimiz bu ayəyə istinad edərək qadınla kişinin hüququnun bir olduğunu bəyan edirlər:

6) "Qivam" sözünün lüğətdəki mənası başçı, gözetçi və mühafizəkar"dır.

Bu söz bəzən islah və qorumaq mənalarında da işlədilə bilər. Qurani-Kərim buyurur: "Kişilər qadınların başçısıdır (mühafizəkarıdır)."⁴

Bir çox Quran təfsirçiləri "qivam" sözünü başçı və qoruyucu kimi mənalandırırlar. Misal üçün "qivam" bir isimdir ki, öz

1. İbn Xəldun, Əbdürrəhman, "İbn Xəldun müqəddiməsi", c. 2, səh. 60.

2. Nəfəqə - ehtiyacı olanlara göstərilən təmənnasız yardım deməkdir. Sədəqə də infaqa aiddir. Şəriətdə ailə başçısının öz ailə üzvləri üçün xərclədiyi pula, eləcə də, yardıma ehtiyacı olan şəxslər üçün bunu verməyə borclu olan adamlardan alınan məbləğə (alimentə) də nəfəqə deyirlər. Öz həyat yoldaşının nəfəqəsini təmin etmək kişinin borcudur. Yetkinlik yaşına çatmamış övladların da nəfəqəsini ata verməlidir. Həzrət Mühəmməd Peyğəmbər (s. ə. s) insanın öz yaxınlarına (ailə üzvlərinə, valideynə, yaxın qohumlara, qonşulara) etdiyi nəfəqənin ən üstün nəfəqə olduğunu bildirmişdir.

3. Bəqərə surəsi, ayə 228

4. Fəxri Razi, "Kəbir təfsiri", c. 10, səh. 88

işində ciddiyyətli olan şəxsə deyərlər, belə ki, kimsə desə ki, bu kişi o qadının "qəyyumudur", yəni onun gündəlik tələbatını ödəyən və mühafizəkarıdır.¹

7) "Qivam" sözünün bu : «الرجال قوامون على النساء» və digər ayələrdə olan mənalarına diqqət yetirsək, belə nəticə ala bilərik ki, ayənin əsas hədəfi kişinin ailəyə başçılıq etməsi və ailədə olan nizam- intizamın ciddiyyətini qorumalı olmasını çatdırmaqdır, nəinki, kişinin ailəyə zülm etməsini və ya padşahlıq etməsini dəstəkləmək. Əksinə kişiylə ailəyə rəhbərlik etmək və vahid tərbiyəli nizamı yaratmaq vəzifəsini verməklə onun məsuliyyətini artırır.² Çünki hər bir ailəni kiçik bir cəmiyyət və icma şəklində qəbul etsək, təbiidir ki, böyük cəmiyyətlər kimi burada da rəhbərin və ya təşkilatçının olması vacibdir. Bundan əlavə kişinin cismi və ruhi qabiliyyəti nəzərə alınaraq ailənin gündəlik tələbatı İslam qanunlarına əsasən onun üzərinə qoyulub. Kişinin fiziki gücü və iradəsi, ona pul qazanmaq və ailənin tələbatını ödəmək kimi məsuliyyətli işlərə kömək etmək üçün ailənin başçılığı və məsuliyyəti də onun üzərinə qoyulmuşdur.

Əlbəttə bunu da qeyd edək ki, mümkündür qeyd etdiyimiz qüdrət və qabiliyyət hər hansı bir qadında da olsun. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, hər hansı bir qanun yazıldıqda orada azlıqlar deyil, ümumi toplum nəzərdə tutulur. Bu səbəbdən də kişilər bu məsələlərdə qadınlardan daha üstün olduqları üçün bu vəzifələr kişinin öhdəsinə qoyulmuşdur.

Əziz Peyğəmbərimizdən (s. ə. s) kişinin qadından üstün olmasının səbəbini soruşduqda, o Həzrət (s. ə. s) belə cavab verdi: "Kişinin qadından üstün olan fəziləti, suyun yerdən üstün olan fəziləti kimidir. Çünki suyun vasitəsi ilə torpaq dirilir (beləliklə, torpağın üzərindəkilər də dirilir). Kişilər

1. "Nümunə təfsiri", c. 3, səh. 411- 116

2. Feyz Kaşani, "Safi təfsiri", c. 1, səh. 448

qadınların həyatını dirildir, onlara şadlıq bəxş edir və onların artmasında əsas rol ifa edir. Sonra isə Peyğəmbər " الرجال قوامون " "على النساء" ayəsini zikr edir.¹

İmam Sadiq (ə) bu barədə buyurur: "Kişinin ailədə olan başçılığı, onun üçün böyük səadətdir."² Bu iki rəvayətdən belə nəticə alırıq ki, kişinin ailədə olan rəhbərliyi, onun və ailənin səadətinə xidmətdən başqa bir şey deyildir.

8) Ailədə rəhbərlik məsələsində kişilər qadınlardan iki nəzərə görə fərqlənir:

A - Əgər kişini cinsi və fiziki baxımdan təhlil etsək bu məsələ özü-özlüyündə aydınlaşacaq. Bundan əlavə hər bir icmanın və ya ailənin gözəl və səadət içində yaşaması üçün ümdə lazım olan budur ki, hər kəs öz qabiliyyətinin əhatəsində hərəkət etsin. Yəni ailədə hər kəs öz atifi və fiziki gücünə uyğun özünə vəzifə seçsin və onu səmimi yerinə yetirsin. Belə olan halda ailənin rəhbərliyi yenə də kişinin öhdəsinə düşəcəkdir³.

Allah-Taala bütün insanları müxtəlif qüdrətə və istedadla malik olaraq yaratmışdır. Əgər bütün insanlar eyni gücə və istedadla malik olsa idilər, bütün yaradılış sistemi aradan gedərdi. Bundan əlavə dünyada olan bütün işlər bir- birindən fərqli olaraq özünü büruzə verir. Bu səbəbdən də, fərqli işlər üçün fərqli istedadla malik olan insanlar lazımdır. Nəticə budur ki, dünyada hər bir şeyin seçilməsi və fərqli olması istedadların inkişafına xidmət edir.

Kişi və qadın arasında olan fərq də bu qanun əsasında. Bunu da qeyd edək ki, bu fərqlilik, bunların heç biri üçün fəzilət və üstünlük deyil, çünki kişi və qadın iki müxtəlif sinif

1. Şeyx Hürr Amili, "Vəsailü-Şiə", c. 15, səh. 251

2. Nasir Məkarim Şirazi, "Nümunə təfsiri", c. 3, səh. 370- 371

3. Cavadi Amuli, "Zən dər ayineye cəlal və camal", səh. 364- 369

olaraq müqayisə olunursa burada heç bir fəzilətdən danışmağa dəyməz. Başqa sözlə desək, üstünlük fərq və fərq üstünlük sayılmaz. Deməli, Nisa surəsinin 34-cü ayəsinə əsasən kişiyyə verilən vəzifə onun üçün heç bir fəzilət meyarı və ölçüsü ola bilməz¹.

B - Bu mövzuda ikinci bir fikir də budur ki, kişi və qadın sinifləri arasında olan fərq, ər-ərlə- arvad qanunlarına əsaslanmır. Əksinə ümumi bir qayda olaraq kişi və qadın mövzusunda öz əksini tapır. Dünya insanları arasında olan bu qanun, dünyada mövcud olan hakimiyyət və məhkəmə prinsiplərinə bənzəyir. Çünki bütün dünya insanları bu prinsip əsasında öz həyatlarını tənzimləyirlər. Əlbəttə bu qanunlarda da kişilər yaradılış qanunlarına əsasən qadınlardan üstünlüklər. Bunu da qeyd edək ki, kişinin bu vəzifədə olması qadının ictimai və fərdi azadlıqdan məhrum olması demək deyil, yəni bu məsələlərin heç bir fərdi və ictimai azadlığa dəxli yoxdur.

1. Əllamə Təbə-Təbai, “Əl mizan təfsiri”, c. 4, ayə 34

Nəticə

Mətnə danışılan "qəvvamiyyət" sözündən belə nəticə alırıq ki, deməli, kişinin ailədə olan bu məsuliyyəti heç də, onun (şəxsiyyət baxımından) qadından üstün olması demək deyil. Əksinə kişinin ailədə olan bu vəzifəsi onun ruhi və fiziki baxımdan daha da layiq olduğu üzündəndir. Həmçinin kişinin ailə üzərində olan məsuliyyəti ona ailə qanunları çərçivəsi xaricində hər hansı bir işi görməyə imkan vermir, çünki o ailənin zalım padşahı deyil. Sadəcə ailənin gündəlik tələbatları və qadın-kişi münasibətlərinə düzgün riayət etmək onun öhdəsindədir, beləliklə, kişiə bu vəzifənin tapşırılması o demək deyil ki, kişilər qadınlardan “üstündür” və ya “axirətdə üstün olacaqlar”. Buna əsas səbəbdə budur ki, islam dini qanunları insanın təkamülə çatması üçün kişi və qadının arasında heç bir fərq qoymamışdır. Başqa sözlə desək təkamülə çatmaqda heç bir cinsiyyətin rolu yoxdur. İnsanlar yalnız əməli saleh olmaqla, Allaha yaxınlaşmaqla, təqvalı olub pis işlərdən çəkinməklə və aqil olaraq iman gətirməklə əldə edə bilirlər. Allah-Taala yanında heç bir cinsiyyətin üstünlüyü yoxdur, tənha üstün bəndələr təqva sahibləridir.

İstifadə olunan ədəbiyyat

1. Quran-Kərim
2. Əl-Mizan fi təfsiril-Quran, Seyyid Məhəmmədhüseyn Təbə-təbai, Qum, İsmailiyyan nəşriyyatı, 1394 hicri-qəməri, üçüncü çap.
3. Ayətullahul –uzma Məkarim Şirazi , “Təfsiri – Nümunə”, Ayətullahul –uzma Məkarim Şirazi, Dinin fəxri nəşriyyatı, mütərcim: Rza Şükürov, Bakı şəh. 2002 -ci il.
4. Təfsiri-Kəbir, Fəxrəddin Razi, Tehran, Əsatir nəşriyyatı, 1379 hicri-şəmsi.
5. Təfdiri Safi, Məhəmməd Möhsin ibn şah Mürtezə Feyz Kaşani, (1091 h. q.), Qum, Cəmaətül-müdərrisin, 1383 hicri-qəməri, birinci çap.
6. Biharül-ənvar, Məhəmmədbaqr ibn Məhəmmədtəqi Məclisi (Əllamə Məclisi), Beyrut, Vəfa müəssisəsi, 1403 hicri-qəməri, ikinci çap.
7. Vəsailüş-şiə, Məhəmməd ibn Həsən Hürr Amuli, tədqiq: Alül-beyt müəssisəsi, Qum, Alül-beyt müəssisəsi, 1409 hicri-qəməri, birinci çap.
8. Əl-Kafi, Məhəmməd ibn Yəqub Kuleyni Razi, tədqiq: Əli Əkbər Qəffari, Beyrut, Darüs-səb və Darüt-təarüf, 1401 hicri-qəməri, dördüncü çap.
9. Təhzi bül-əhkam fi şəhril- müqnəə, Məhəmməd ibn Həsən Tusi (Şeyx Tusi), Beyrut, Darüt-təaruf, 1401 hicri-qəməri, birinci çap
10. Əbdürrəhman Yusifpur, “İslam dinində qadın məsələsi” (1995-ci il)
11. Müstədrəkül-vəsail və müstənbətül-məsail, Mirza Hüseyin Nəvəri Təbərsi, Alil-beyt (əleyhis-səlam) müəssisəsi, 1407 hicri-qəməri, birinci çap